

ook de meeuwesoorten en de kraai-achtigen weer op de weiden. In het najaar heersten deze soorten met de enorme groepen Spreeuwen het landschap. Vooral de Kauwen waren zeer talrijk (op 26 november ± 300 , op 5 december ± 250 exemplaren). Van al deze soorten werd slaaptrek boven de polder waargenomen. Speciaal de slaaptrek van de kraai-achtigen was zeer boeiend, omdat zij hun slaappleatsen hadden in het noordelijk gedeelte van de Zijdepolder. De Kauwen trokken zeer hoog en in grote groepen. Bij het zien van de Kauwen, die al op de weiden waren neergestreken, riepen de vogels elkaar luidruchtig toe. Als een groep boven de slaappleats was gekomen, viel ze plotseling uiteen en de Kauwtjes stortten zich in oevermoedige dwarrelvlucht naar beneden. De Bonte en Zwarte kraaien naderden de slaappleats zwiiggend, in langzame roeivlucht laag boven de grond, in groepjes van 2 of 3.

In de bomen en op de weilanden aan de rand van de polder zagen we weer vele wintergasten, waarvan we noemen: Groene specht, Grote bonte specht, Kleine bon-

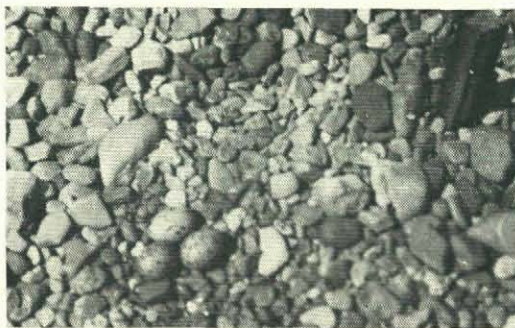

Fig. 3. Het scholeksterlegsel op de spoorbaan. Foto Hans de Man.

te specht, Kramsvogel, Koperwiek, Goudhaantje, Staartmees, Boomkruiper, Sijs, Kneu, Keep, Ringmus, Bonte kraai, Vlaamse gaai en Ekster. De meeste van deze soorten hielden zich ook op in de moerasbosjes. Daar namen we ook de Bui-zerd en de Sperwer waar.

In 1960 werden in het gebied 82 soorten waargenomen, waarmee het totale aantal gestegen is tot 91. Van de in 1960 waargenomen soorten vermeldde we nog niet: Wintertaling, Wulp, Grote mantelmeeuw, Kleine mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Stormmeeuw, Visdief, Tapuit, Tjiftjaf, Rietgors.

Over de Brandganzen in Nederland Seizoen 1959/1960

A. TIMMERMAN.
(R.I.V.O.N.)

De laatste jaren is er vrij intensief onderzoek verricht naar het voorkomen van diverse ganzesoorten in ons land. Dat heeft geen verwondering te wekken, als men weet, dat de broedvogelpopulaties van enkele soorten zo gering zijn, dat men zich op internationaal niveau (I.C.B.P. = International Council for Bird Preservation) zorgen heeft gemaakt over hun

voortbestaan. Het onderzoek naar de biologie en het voorkomen van deze soorten werd aangemoedigd. Ook in Nederland werd er aandacht aan besteed. Het ging daarbij vooral om de soorten de Rotgans (*Branta bernicla*), de Brandgans (*Branta leucopsis*) en de Kleine rietgans (*Anser brachyrhynchus*). De Kleine rietgans en de Brandgans kwamen vroeger weinig tal-

Fig. 1. Volwassen Brandgans (*Branta leucopsis*). Foto R.I.V.O.N.

rijk of slechts in strenge winters op de Nederlandse ganzen-overwinteringsplaatsen. De laatste decade werden zij evenwel veel meer en vaker waargenomen. Deze veranderingen konden door stelselmatige tellingen worden vastgelegd.

Wat de Brandganzen aangaat kon geconstateerd worden, dat de soort vooral sedert 1951 in ons land steeds talrijker is geworden (vgl. Mörzer Bruijns, 1957). Dat wil niet zeggen, dat ze in vroeger jaren nimmer talrijk waren. Bekend is bv. dat een 70 jaar geleden twee Engelsen op de Krama-slikken van Overflakkee met kanongeweren wel eens 40 exemplaren in één schot bemachtigden (med. Coombes)! Om dit te kunnen doen moet men wel in een grote troep ganzen schieten!!

Er is echter een kardinaal verschil in het optreden van de Brandganzen van vroeger en nu. Vroeger waren ze tamelijk onregelmatige wintergasten en kwamen ze op daartoe geëigende plaatsen alleen bij vorst talrijk voor (Van Oordt en Verweij, 1925; Eykman c.s., 1941). Nu verschijnen zij al vóór de vorstinal in „groot aantal“.

De Brandgans is een van de mooist gekende der ganzesoorten, die in ons land in het wild gezien worden (fig. 1). Ze is broedvogel van rotskusten en -moerassen. Er zijn twee populaties, de ene broedt in het middengedeelte van Oost-Groenland, de tweede op een groot deel van Spitsbergen en het Zuid-eiland van Nova Zembla (Ringleben, 1957; Voous, 1959), wellicht ook op het schiereiland Kolgoeef en misschien op Frans Jozefseiland (Delacour, 1954).

Peter Scott en zijn medewerkers van the Wildfowl Trust te Slimbridge (Engeland) die veel onderzoek aan Brandganzen hebben gedaan, hebben de totale wereldbroedpopulatie geschat op 30.000 individuen (Lippens, 1954).

De Noord-Europese broedvogels trekken in de herfst via Scandinavië, Denemarken en Noordwest-Duitsland (Harrison, 1952; Requate, 1954; Ringleben, 1957) naar ons land. In het algemeen kan men zeggen, dat vóór 1945 de Brandgans in vrij strenge winters alleen van de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden in grote aantallen gemeld werd bv.: begin januari 1924 meer dan 1.000 exemplaren op de gorzen van het Haringvliet (Van Oordt en Verweij, 1925); 8 maart 1942 2.000 op het Zuid-Sloe van het eiland Walcheren (Tieleman, med. Brouwer, 1943); bekend waren ook enkele pleisterplaatsen op het eiland Goeree. Na de watersnoodramp van 1953 en de daarop gevolgde herverkavelingen wordt de Brandgans op de eilanden in Zeeland niet zo veel meer waargenomen (Lebret in lit.). De voornaamste overwinteringsplaatsen in het Deltagebied zijn nu nog de gorzen en buitendijkse gronden van het Haringvliet en het Hollands Diep. In het noorden van Friesland is een heel belangrijke pleisterplaats erbij gekomen: de Bantpolder en omgeving, terwijl er ook

in Midden- en Zuidwest-Friesland zich soms grote troepen van meer dan duizend ganzen langere tijd ophouden (fig. 2). Vanuit deze hoofdleisterplaatsen trekken de Brandganzen vaak in troepen en met andere soorten naar in de omgeving liggende voedselgronden, om 's avonds weer terug te keren. Vooral in het noorden van Friesland is dit duidelijk waarneembaar. Ze vertoeven er veel in het reservaat bij de Anjumerkolken en bij Dokkumer-Nieuwezijlen. Ook in het Delta-gebied vindt een dergelijke voedsel- en slaaptrek plaats (med. Tekke, Mulder). In Brabant en Zeeland zitten de Brandganzen veelal tesamen met Kolganzen (*Anser albifrons*) en in Friesland met Kleine rietganzen en Kolganzen.

De beide voornaamste pleisterplaatsen liggen ver van de menselijke bewoning en dicht aan een groot water, twee voorwaarden die de Brandgans ook elders stelt aan een overwinteringsgebied. Het is een vrij schuwe vogel, die graag de nacht doorbrengt op het water of op land in uitgestrekt, open drassig grasland, waar hij niet wordt verstoord. De pleisterplaatsen in Nederland zijn ontmoetingsgebieden van zoet en zout water: of graslanden nabij mondingen van grote rivieren, of door inpoldering verzoetende kwelders. Volgens Harrison (1952) zoeken zij in Noordwest-Duitsland dergelijke gronden op. Nu eens is dit gebied geheel zoet, dan weer zilt, zoals dat in riviermonden regel is. De half zilte grasmata, die vegetatiekundig behoort tot het verbond *Agropyro-Rumicion crispae* (med. Van Leeuwen) is op beide aanwezig. Tevens houdt de keuze van dit soort terrein vermoedelijk verband met de behoefte van de soort aan dierlijk voedsel, wat ze buitendijks op de schorren en slikken vindt.

De kleine pleisterplaatsen zijn meestal re-

licten van zilte, drassige graslanden, eveneens vroegere „botsings-gebieden” van zout en zoet water (zoals bv. Anjumerkolken, gebieden in Lemsterland en bij Workum, Brielse Maas, Eemmond, de Poel bij Goes), of drassige graslanden zoals bij Terwispel en Gorredijk.

In het seizoen 1959/1960 werden speciale tellingen verricht. De Brandganzen arriveerden in de Bantpolder aanvang oktober (zie tabel). Daarna vond een geleidelijke toename plaats tot half november. De hoofdmacht arriveerde daarna in een kort tijdsbestek. De maanden december, januari en februari gaven de hoogste aantallen te zien. Half februari begon de teruggang zich af te tekenen en aan het eind van deze maand waren er niet meer dan enkele honderden, terwijl er in maart ter plaatse nog slechts enkele tientallen aanwezig bleken te zijn. Elders in het land waren er toen nog wel grotere troepen.

De vogels van maart in de tabel zijn bv.

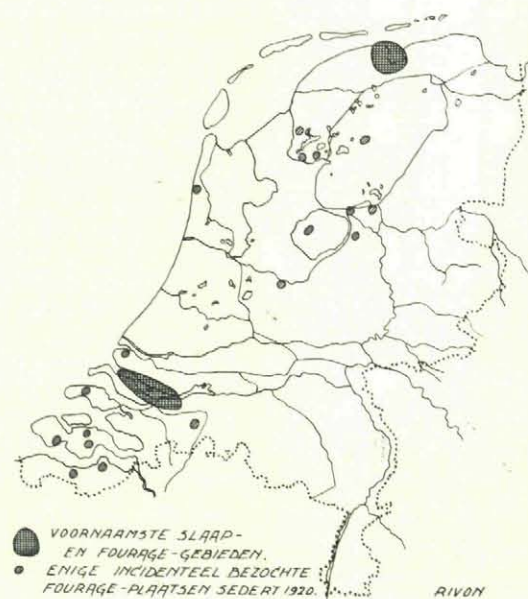

Fig. 2. Overwinteringsplaatsen van de Brandganzen in Nederland.

Tabel. Tellingen van Brandganzen (*Branta leucopsis*) in Nederland (1959/1960).

oktober:	1			23	29
Friesland (N)	100	geleidelijke toename		500	605
Delta-gebied (ZW)	0			0	0
totaal:	100			500	605
november:	13			27	30
Friesland (N)	600	sterke toename		11000	11000
Delta-gebied (ZW)	0			70	100
totaal:	600			11070	11100
december:	6			22	30
Friesland (N)	12000	geleidelijke toename		15400	15400
Delta-gebied (ZW)	100				150
totaal:	12100			15400	15550
januari:	3	10	17	22	31
Friesland (N)	15000	15000	15000	16260	15000
Delta-gebied (ZW)	1808	1000	4200	2000	2515
totaal:	16808	16000	19200	18260	17515
februari:	8	14	19	24	28
Friesland (N)	16000	16000	12000	6000	600
Delta-gebied (ZW)	1325	1020			
totaal:	17325	17020	12000	6000	600
maart:	1	6	17	25	29
Friesland (N)	3080	1480		3000	2500
Delta-gebied (ZW)	14	3	1000	0	0
totaal:	3094	1483	1000	3000	2500

exemplaren, die in het zuidwesten van Friesland (Lemsterland-Gaasterland) werden waargenomen temidden van Kol- en Rietganzen. Deze grote troep vogels (± 10.000) was vermoedelijk een uit het zuiden terugkerend bestand. In hoeverre hier Brandganzen bij waren, die te voren uit het gebied van de Bantpolder waren gekomen, is niet te zeggen, aangezien er geen waarnemingen van dergelijke bewegingen zijn.

Er zijn wel waarnemingen waarbij geconstateerd is, dat een deel van de Brand-

ganzen, die de Bantpolder aandoen, afzakt naar het zuiden. Op 23 december 1959 werd bv. een groep van 1.000 vogels waargenomen, die de Friese noordkust volgde naar het zuiden en geheel uit het gezicht verdween. Deze groep had zich even te voren afgescheiden van een groep van 5.000 vogels, die vanuit de Waddenzee naar de Bantpolder vloog.

In het Delta-gebied kwamen de Brandganzen gewoonlijk pas in de laatste week van november, terwijl de hoofdmacht hier pas in januari werd gezien. Vermoedelijk

bleef dit aantal gedurende deze maand en de eerste week van februari vrij constant. De tellingen werden hier echter minder regelmatig verricht. Het terrein is ook minder overzichtelijk. Op 17 maart waren er toch in ieder geval nog 1.000 vogels bij Willemstad (Mörzer Bruijns). Latere waarnemingen werden niet meer gemeld. In bovenstaande tabel zijn samenvattend de aantallen der waargenomen exemplaren weergegeven. Er moet daarbij natuurlijk rekening gehouden worden met telfouten. De aantallen zijn niet nauwkeurig. Een telfout van ongeveer 20% is heel gewoon.

Van dit gezichtspunt gezien vertoefden er dus afgerond naar beneden ruim 15000 Brandganzen in ons land, in de periode van eind december 1959 tot half februari 1960.

Als de bij ons overwinterende aantallen vergeleken worden met de geschatte tota-

le wereld-broedvogelpopulatie blijkt, dat ruim de helft van deze vogels in ons land overwintert. De Brandganzen overwinteren echter slechts voor een deel langs de Noordzeekusten. Er is uit ringgegevens komen vast te staan, dat de Groenlandse broedvogelpopulatie voornamelijk in Ierland, Schotland en Noord-Engeland overwintert (Boyd en Radford, 1957).

Daar komt nog bij, dat volgens opgaven van Duitse ornithologen en jagers over 1957-1960, de aantallen overwinterende Brandganzen in het Noordwest-Duitse kustgebied van Sleeswijk-Holstein tot en met Oost-Friesland de laatste jaren zeer zijn afgenomen.

Het zou daarom geen verwondering wekken, wanneer binnenkort zou blijken, dat meer dan 2/3 deel der Noord-Europese brandganzen-broedvogelpopulatie in ons land overwintert.

Litteratuur:

- Brouwer, G. A. 1943: Waarnemingen van broed- en trekvogels in 1942. *Ardea*, 1943: p. 232.
 Eykman, C. c.s. 1941: De Nederlandse vogels, 2 dl, pp. 562/563.
 Scott, P. 1957: Coloured key to the wildfowl of the world, p. 42.
 Harrison, J. G. 1952: The recent status and distribution of wild geese in North-West Germany. International Wildfowl Research Institute, Publ. no. 3, pp. 29/30.
 Lippens, L. 1954: Les oiseaux d'eau de Belgique, pp. 55-57.
 Mörzer Bruijns, M. F. 1957: De Brandganzen van de Bant. *De Levende Natuur*, 60. p. 288-291.
 Oordt, G. J. van en J. Verweij, 1925: Voorkomen en trek van in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten, p. 12.
 Requate, H. 1954: Die Entenvogelzählung in Deutschland, p. 24.
 Voous, K. H. 1960: Atlas van Europese vogels, pp. 48 en 63.
 Boyd, H., J. Radford. 1957: Barnacle Geese in Western Scotland, febr. 1957. The Wildfowl Trust, ninth annual report, 1956-1957, pp. 42-46.

Nog een afwijkend huiszwaluwnest

B. J. J. R. WALRECHT.

Kort voor de zomervacantie 1960 ontdekte ik een zeer merkwaardige afwijking bij een huiszwaluwnest dat werd gebouwd onder de gesteunde nok van een daklijst

aan een hoge oude Zeeuwse schuur (weer te Biezelinghe). Dit nest was van nog groter betekenis voor een goed begrip van de dwang welke de situatie de bouwopgingen